

**Foghlaim agus forbairt
trí mheán an tsúgartha**

Réamhrá

Is breá le leanaí a bheith ag súgradh, agus go minic is léir ón súgradh cad iad na rudaí atá tábhachtach dóibh. Má fhiafraítear de leanbh faoi shúgradh labhróidh siad faoi spraoi a bheith acu, faoi bheith lena gcairde, faoi ghníomhaíochtaí a roghnú iad féin, agus faoi bheith lasmuigh. Féadfaidh súgradh a bheith ciúin nó glórach, néata nó ina chíor thuathail, greannmhar nó dáiríre, dian nó éasca. Féadfaidh sé tarlú laistigh nó lasmuigh de réir mar a fhásann agus a athraíonn na leanaí. Bíonn leanaí ag súgradh ar chúiseanna éagsúla. Uaireanta bíonn siad ag iniúchadh agus ag foghlaim rudaí nua. Uaireanta eile bíonn a bhfuil foghlamtha acu á chomhdhlúthú nó á chleachtadh acu. Féadfaidh súgradh a bheith ina bhealach le caidreamh a chruthú nó a chothú. Go minic bíonn leanaí ag súgradh ar mhaithe le spraoi agus taitneamh. Tugann siad leo a dtuiscintí féin ar shuíomhanna, imeachtaí, eispéiris agus ionchais chuig an súgradh.

Bíonn gá ag leanaí le ham chun a gcuid súgartha a fhorbairt. Taitníonn sé leo spásanna a bheith acu laistigh agus lasmuigh, agus baineann siad taitneamh as a bheith ag súgradh le leanaí eile agus le daoine fásta. Bíonn gá acu le frapaí freisin amháil bréagáin, trealamh agus fíor-rudaí chun bheith ag súgradh leo agus chun iad a ionramháil. Is breá leo roghanna a dhéanamh faoi cathain súgradh, cén sórt súgartha, conas súgradh agus cé leis/léi a bheith ag súgradh. Cuireann na treoirlínte seo eolas agus moltaí ar fáil maidir leis an gcaoi ar féidir leis an daoine fásta cuidiú leis an leanbh foghlaim agus forbairt trí mheán an tsúgartha agus an súgradh sin a shaihbhríú.

Céard is súgradh ann?

Is éard is súgradh ann ná an chaoi le ‘nithe a dhéanamh’. I dTábla 7 tá breac-chuntas ar roinnt de shaintréithe an tsúgartha in ord aibítire.

Tábla 7: Saintréithe an tsúgartha

Saintréith	Cur Síos
Casta	Bíonn leanaí gafa go domhain sa súgradh agus dírithe air, ag díriú agus ag smaoineamh ar a bhfuil ar siúl acu.
Cumarsáideach	Roinneann leanaí faisnéis agus eolas trí mheán a gcuid súgartha. Féadfaidh a gcumarsáid a bheith briathartha nó neamhbhriathartha, simplí nó casta.
Deonach	Roghnaíonn leanaí a bheith ag súgradh. Bíonn a gcuid súgartha uathspregtha. Cuireann siad cruth ar an súgradh de réir mar a théann siad ar aghaidh, ag athrú na gcarachtar, na n-imeachtaí, na míreanna agus na suíomhanna.
Eachtrúil agus rioscúil	Cuidíonn súgradh le leanaí iniúchadh a dhéanamh ar nithe anaithnide. Leis an ngné shamhlaíoch seo tá líontán sábhála ann dóibh agus ar an gcaoi seo tacaítear leo rioscaí a thógáil.
Gníomhach	Baineann leanaí úsáid as an gcorp agus as an aigne ina gcuid súgartha. Déanann siad idirghníomhú leis an timpeallacht, le hábhair agus le daoine eile.
Lánbhríoch	Bíonn leanaí ag súgradh faoina bhfuil feicthe agus cloiste acu. Cuidíonn súgradh leo a gcuid eolais agus a scileanna a chruthú agus a chothú ar bhealach a bhfuil brí ag baint leis dóibhsean.
Siombalach	Samhlaíonn leanaí agus ligeann siad orthu agus iad ag súgradh. Baineann siad triail as smointe, as mothúcháin agus as ról. Uaireanta bíonn ‘léitheoireacht’ agus ‘scríbhneoireacht’ i gceist leis seo sular féidir leo na scileanna seo a fhorbairt.
Sóisialta agus idirghníomhach	Bíonn leanaí ag súgradh in éineacht le daoine eile. Uaireanta is maith leo súgradh ina n-aonar agus bíonn gá acu leis seo.
Taitneamhach	Bíonn súgradh taitneamhach, bíonn sé spreagúil, agus bíonn gá le féith an ghrinn ann.
Teiripeach	Cuidíonn súgradh le leanaí mothúcháin agus eispéiris a chur in iúl agus oibriú trí na mothúcháin agus na heispéiris sin.

An bhfuil cineálacha éagsúla súgartha ann?

Tá a lán cineálacha éagsúla súgartha ann agus féadfaidh leanaí a bheith páirteach i gcineál amháin nó i roinnt cineálacha éagsúla ag aon am amháin. Mar shampla, go minic ligeann leanaí orthu gur tógálaithe iad (súgradh samhlaíoch) nuair atá tús nó bóthar á thógáil acu (súgradh tógála). Ar an gcaoi chéanna féadfaidh leanaí óga cluichí píceála (cluichí le rialacha) a thionscnamh agus píosa fabraice á iniúchadh acu (súgradh taiscéalaíoch). Cé gur féidir le leanaí roghanna a léiriú ina gcuid súgartha tá sé tábhachtach go bhfaighidís taithí ar chineálacha éagsúla súgartha chun tacú lena bhfoghlaim agus a bhforbairt ar fud na gceithre théama *Folláine agus Leas, Féiniúlacht agus Muintearas, Cumarsáid agus Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht*. Tá cur síos i dTábla 8 ar na cineálacha éagsúla súgartha in ord aibítire.

Tábla 8: Súgradh a chur i gcatagóirí

Cineál Súgartha	Cur Síos
Cruthaitheach	Súgradh cruthaitheach - leanaí ag iniúchadh agus ag baint úsáide as an gcorp agus as ábhair chun ithe a dhéanamh agus a chruthú agus chun a gcuid mothúchán, smaointe agus tuairimí a chur in iúl. Is maith leo bheith cruthaitheach trí mheán an damhsa, na péinteála, trí shúgradh le dramhábhair agus le hábhair athchúrsáilte, oibriú le cré agus taos súgartha agus úsáid a bhaint as an tsamhlaíocht.
Cluichí le rialacha	Cineál eile súgartha ná súgradh ina bhfuil cluichí le rialacha . Féadfaidh leanaí óga agus mamailínigh fiú páirt a ghlacadh sna cluichí seo, mar go bhfuil rialacha i gceist i <i>bpíceáil</i> agus cluichí sealaíochta. Ag an tús is minic a bhíonn leanaí ag súgradh ag baint úsáide as a rialacha solúbtha féin! Le caitheamh ama glacann siad páirt i gcluichí níos traidisiúnta a bhfuil rialacha 'seachtracha' ag baint leo. Tá teanga ina cuid thábhachtach de chluichí le rialacha mar go ndéanann leanaí rialacha a mhíniú, a cheistiú agus a idirbheartú. Go minic bíonn rialacha ina gcuid thábhachtach de shúgradh samhlaíoch mar a ndéanann leanaí rialacha a idirbheartú i ndáil le céard is féidir agus céard nach féidir a dhéanamh.
Súgradh le teanga	Súgradh le teanga - is éard atá i gceist leis seo ná leanaí ag súgradh le fuaimeanna agus le focail. Áiríonn sé ionramháil neamhchleachta uathspreagtha fuaimeanna agus focal, agus go minic bíonn gnéithe rithimeacha athráite i gceist. Is maith le leanaí a bheith ag súgradh le teanga - ag baint úsáide as pátrúin, as fuaimeanna agus as focail raiméise. Taitníonn scéalta grinn leo freisin.
Fisiceach¹	<p>Súgradh fisiceach - leanaí ag forbairt, ag cleachtadh agus ag cur barr feabhais ar ghluaiseachtaí an choirp agus ar smachtú an choirp. Áiríonn sé seo gluaiseachtaí fisiceacha ar mhaithe leis na gluaiseachtaí féin agus ar mhaithe le spraoi. Faigheann leanaí smacht ar scileanna mórluaile sula gcuireann siad barr feabhais ar a scileanna mínluaile.</p> <p>Súgradh taiscéalaíoch - leanaí ag baint úsáide as scileanna fisiceacha chun a fháil amach conas a bhraitheann rudaí agus cad is féidir a dhéanamh leo. Déanann leanaí Taiscéalaíocht ar a gcoirp féin agus ansin déanann siad Taiscéalaíocht ar a dtimpeallacht.</p> <p>Súgradh ionramhála - cleachtadh a dhéanamh ar scileanna mórluaile agus barr feabhais a chur ar na scileanna sin. Déanann an cineál súgartha seo feabhas a chur ar dheaslámhacht fhisiceach agus ar an gcomhordú idir lámha agus súile. Le caitheamh ama bíonn gá ag leanaí taithí a fháil ar réimse leibhéil éagsúla ionramhála má tá siad chun barr feabhais a chur ar a scileanna mórluaile. Áiríonn an cineál seo súgartha nithe agus ábhair a ionramháil.</p> <p>Súgradh tógála - rud éigin a thógáil ag baint úsáide as ábhair nádúrtha agus ábhair mhonaraithe. De réir mar a fhorbraíonn leanaí, féadfaidh an cineál seo súgartha éirí níos casta.</p>

¹ Tagraíonn súgradh fisiceach do shúgradh fisiceach, taiscéalaíoch, ionramhála, agus tógála.

<p>Samhlaíoch²</p>	<p>Súgradh samhlaíoch, drámata, fantaisíochta agus rólghlacadh – leanaí ag baint úsáide as an tsamhlaíocht. Áiríonn sé ligean orthu go bhfuil siad ag súgradh le míreanna, go bhfuil gníomhaíochtaí ar siúl acu agus go bhfuil siad i suíomhanna éagsúla. De réir mar a fhásann leanaí, éiríonn a samhlaíocht agus a gcuid súgartha níos casta. Baineann leanaí úsáid as a dteanga atá ag forbairt aistriú ón smaointeoireacht choincréiteach chuig smaointeoireacht theibí. Cumann siad scéalta agus suíomhanna. Ligeann leanaí orthu go bhfuil fíor-imeachtaí ag titim amach agus glacann siad páirt freisin i súgradh fantaisíochta faoi nithe nach bhfuil ann, cosúil le síoga nó sárloochra. Baineann leanaí triail as ról, gairmeacha agus eispéiris sa súgradh samhlaíoch.</p> <p>Bíonn litearthacht agus uimhearthacht luath follasach sa chineál seo súgartha, mar shampla déanann leanaí liostaí agus íocann siad as ticéid don phictiúrlann. Chomh maith leis sin faigheann siad an deis imirt le cineálacha éagsúla TFC amhail fóin phóca, méarchláir, ceamaráí agus áireamháin.</p> <p>Súgradh i ndomhan ar scála beag – leanaí ag baint úsáide as léiriúcháin ar scála beag d’fhíor-nithe amhail ainmhithe, daoine, carranna agus traenacha bréige mar fhrapaí súgartha.</p> <p>Súgradh sóch-dhrámata – leanaí ag súgradh le leanaí agus/nó daoine fásta eile. Soláthraíonn sé deiseanna do leanaí cairde a ghnóthú, idirbheartú le daoine eile, agus a scileanna cumarsáide a fhorbairt. Cuidíonn an súgradh seo feabhas a chur ar theanga. Eascraíonn an cumas scéalta a scríobh as an súgradh sóch-dhrámata.</p>
--------------------------------------	--

Féach Aguisín 1 le haghaidh samplaí d’acmhainní ar féidir úsáid a bhaint astu chun tacú leis na cineálacha éagsúla súgartha seo.

Uaireanta is maith le leanaí ar leith súgradh ina n-aonar agus uaireanta is maith leo súgradh le daoine eile:

- **Súgradh aonair** – Bíonn an leanbh ag súgradh ina (h)aonar.
- **Súgradh breathnóra** – Breathnaíonn an leanbh ar dhaoine eile agus iad ag súgradh gan páirt a ghlacadh sa súgradh sin.
- **Súgradh i gcomhthráth** – Bíonn an leanbh ag súgradh taobh le taobh le leanbh eile, go minic leis na hábhair chéanna, ach gan idirghníomhú leis an leanbh eile.
- **Súgradh comhludair/comhpháirtíochta** – Tosaíonn leanaí ag súgradh le chéile, ag forbairt idirghníomhaíochtaí trí na gníomhaíochtaí céanna a dhéanamh nó súgradh le trealamh comhchosúil nó trí aithris a dhéanamh ar dhaoine eile.
- **Súgradh comhoibritheach** – Déanann leanaí idirghníomhú, bíonn siad i mbun sealáíocht a chleachtadh, roinneann siad lena chéile agus cinneann siad ar céard a imreoidh siad. Comhoibríonn siad chun teacht ar smaointe don súgradh, déanann na smaointe sin a fhorbairt agus a idirbheartú.

De réir mar a foghlaimíonn agus a fhorbraíonn leanaí óga, mamailínigh agus leanaí éiríonn a gcuid súgartha le daoine eile níos casta.

Cá mbíonn leanaí ag súgradh?

Is breá le leanaí súgradh laistigh agus lasmuigh, agus baineann siad fóir as an dá chineál súgartha. Glacann roinnt leanaí páirt níos díograisí i ngníomhaíochtaí, agus léiríonn siad níos mó féinmhuiníne sa timpeallacht lasmuigh ná laistigh. Go hidéalach ba chóir go mbeadh an limistéar súgartha lasmuigh nasctha go díreach leis an limistéar súgartha laistigh ag soláthar rochtain éasca le linn an lae. Féadfar formhór na nithe is féidir a dhéanamh laistigh a dhéanamh lasmuigh chomh maith, mar shampla scéalta a léamh, súgradh samhlaíoch a dhéanamh, tionscadail ealaíne a dhéanamh i ngrúpaí, agus

² Tagraíonn súgradh samhlaíoch do shúgradh samhlaíoch, fantasaíoch, drámata, sóch-dhrámata, do rólghlacadh agus do shúgradh i ndomhan ar scála beag.

súgradh le gaineamh nó le huisce. Lasmuigh féadfar gníomhaíochtaí a sholáthar ar scála níos mó. Féadfar míreanna a iompar ag úsáid vaigíní, tralaithe nó barachairtíní, féadfar tithe a thógáil ag baint úsáide as boscaí cairtchláir de mhéid éagsúla, as seanbhraillíní nó seanchuirtíní; féadfar marcanna a dhéanamh ag baint úsáide as píosaí móra cailce nó buicéid d'uisce agus scuaba péinte; féadfar gníomhaíochtaí garraíodóireachta a dhéanamh; agus féadfar bóithre agus fothain a chruthú le haghaidh mion-bheithíoch.

Freagairt don aimsir

Sa mhéid nach féidir brath ar an aimsir in Éirinn bheith tirim agus te, tá sé tábhachtach a chinntiú go mbeadh buataisí agus seaicéid uiscdhíonacha agus athrú éadaí ar fáil sa suíomh ionas gur féidir leis na leanaí súgradh lasmuigh is cuma cibé aimsir. Chomh maith leis sin tá sé úsáideach boscaí a bheith ann le haghaidh 'lá gaofar' agus 'lá fliuch' chun cuidiú leis na daoine fásta freagairt go huathspregtha d'aimsir athraitheach de réir mar a tharlaíonn sí. D'fhéadfaí nithe mar seo a leanas a bheith sa bhosca don lá gaofar: sraoilleáin, cloigíní, muilté gaoithe, eitleoga, boilgeoga, cairteacha aimsire agus leabhair phictiúr iomchuí.

D'fhéadfaí na nithe seo a leanas a bheith sa bhosca don lá fliuch: scáthanna báistí, criathair, báid bheaga, lachain bhréige, soithigh chun méid na báistí a thomhas, tonnadóirí, cairteacha chun an méid báistí a thomhas, soithigh chun uisce a bhailiú le hathchúrsáil (uisce a chur ar na bláthanna laistigh, mar shampla), scragall stáin (chun hataí a dhéanamh), téipeanna chun toise lathaí a thomhas, agus leabhair phictiúr iomchuí. B'fhiú limistéar le fothain a bheith ann ar a bhfuil díon agus taobhanna oscailte áit ar féidir leis na leanaí bheith ag súgradh nuair atá sé ag cur báistí nó áit ar féidir leo fothain a fháil ón ngrian. Le tuilleadh spáis bíonn tuilleadh sairse acu, agus cuireann an súgradh lasmuigh timpeallacht idéalach ar fáil le haghaidh réimse eispéireas spreagúil súgartha.

Machnamh ar mo chleachtas

1. *Conas is féidir liom eispéiris bhaile, shóisialta agus chultúrtha baile na leanaí a chur san áireamh nuair atáthar ag breathnú ar an súgradh, ag smaoineamh air agus ag pleanáil dó?*
2. *Conas is féidir liom tacaíocht níos fear a thabhairt do shaintréithe éagsúla an tsúgartha?*
3. *Cad iad na cineálacha éagsúla deiseanna súgartha atá á soláthar agam do leanaí laistigh agus lasmuigh? Cad iad na téamaí, na haidhmeanna agus na spriocanna foghlama a bhfuilim ag tacú leo trí mheán na ndeiseanna seo?*
4. *An bhfuil rochtain éasca idir na spásanna laistigh agus lasmuigh? Conas is féidir liom tuilleadh deiseanna a thabhairt do leanaí chun úsáid a bhaint as an timpeallacht lasmuigh?*
5. *An bhfuil rogha de ghníomhaíochtaí ar fáil do na leanaí le déanamh ina n-aonar, i mbeirteanna nó i ngrúpaí? An bhfuil deis ann do na leanaí cinneadh a dhéanamh cá fhad a thógfaidh an súgradh, cé leis a tharlóidh sé agus cad a bheidh á imirt?*

Cén ról atá agamsa, an duine fásta, sa súgradh?

Cuireann an duine fásta tacaíocht, frapaí, am agus spás ar fáil do leanaí le gur féidir leo a gcuid súgartha a fhorbairt. Tá roinnt mhaith diminsean sa ról seo cosúil le cathain is cóir idirghabháil agus cathain is cóir seasamh siar. Glacann an duine fásta am le breathnú, le dul i gcomhairle, le pleanáil agus le páirt a ghlacadh sa súgradh. Tá sé/sí soiléir maidir leis an bpoitéinseal atá sa súgradh chun nithe a fhoghlaim (scileanna agus cumais a fhorbairt, deiseanna a soláthar le haghaidh an chomhoibrithe, caidrimh a fhorbairt, sealaíocht, aighneas a réiteach agus fadhbanna a réiteach, eolas agus tuiscint ar an domhan a fhorbairt). Tuigeann an duine fásta an tábhacht a bhaineann leis an súgradh do gach leanbh. D'fhonn an leas is fearr a bhaint as na deiseanna a chuireann an súgradh ar fáil ní foláir do dhaoine fásta pleanáil le haghaidh an tsúgartha, tacú leis agus athbhreithniú a dhéanamh air. (Féach Tábla 9).

Tábla 9: Foghlaim a shaibhriú agus cur leis an bhfoghlaim trí mheán an tsúgartha

Pleanáil le haghaidh súgartha	Tacú le súgradh	Athbheithniú ar shúgradh
<p>Cruthóidh an duine fásta timpeallacht laistigh agus lasmuigh chun réimse leathan deiseanna súgartha a sholáthar. Déanfaidh sé/sí na nithe seo a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ullmhóidh, pleanálfaidh agus eagróidh gníomhaíochtaí bunaithe ar mheasúnú an eolais agus na n-aidhmeanna agus na spriocanna foghlama i gceithre théama Aistear ■ soláthróidh deiseanna súgartha atá ina ndeiseanna sábháilte, dúshlánacha, cuimsitheacha, taitneamhacha ■ déanfaidh an timpeallacht laistigh agus lasmuigh a struchtúru ionas go léireoidh na timpeallachtaí seo láidreachtaí, cumais agus riachtanais indibhidiúla na leanaí ■ ar bhonn leanúnach cuirfidh le forbairt agus foghlaim an linbh agus tabharfaidh dúshlán dóibh ■ soláthróidh roghanna do leanaí faoin céard a dhéanfaidh siad agus cathain a dhéanfaidh siad é 	<p>Déanfaidh an duine fásta feabhsú agus fairsingiú ar shúgradh bunaithe ar a (h)eolas ar leanaí indibhidiúla, ar théamaí <i>Aistear</i>, agus ar shaineolas i modheolaíocht an tsúgartha. Déanfaidh sé/sí na nithe seo a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ labhróidh le leanaí faoina súgradh, aithneoidh, urramóidh roghanna súgartha leanaí agus tacóidh leo (uaireanta féadfaidh teannas a bheith ann idir an rud a cheapann an duine fásta a bheith oiriúnach agus an rud a theastaíonn ón leanbh a dhéanamh, amhail súgradh le gunnaí. Pléifidh an duine fásta agus aontóidh le comhghleacaithe conas déileáil leis na teannais seo) ■ tacóidh le leanaí gan cur isteach orthu, glacfaidh páirt nuair a thugtar cuireadh dó/di nó nuair is féidir leis/ léi cur go dearfach leis an súgradh, cuideoidh le leanaí scileanna a fhorbairt le haghaidh súgartha agus beidh ina d(h)ea-shampla maidir le hiompair sa súgradh ■ beidh in iúl ar mhothúcháin, ar theanga, ar chumas, ar chúlra agus ar chultúr leanaí agus urramóidh iad ■ cuideoidh le leanaí a bheith ina n-imreoirí, tacóidh le hidirghníomhú agus feidhmeoidh mar eadránaí ■ cosnóidh leanaí ó aon dochar sa súgradh agus déanfaidh idirghabháil i suíomhanna a d'fhéadfadh a bheith míchompordach nó dochrach do leanaí (go fisiceach nó go mothúcháin) amhail nuair a fhágtar ar lár iad nó nuair a dhéantar bulaíocht orthu ■ cuideoidh le leanaí déileáil le deacrachtaí amhail nuair nach bhfuil siad gafa le haon rud nó nuair atá gá acu le spreagadh chun tosaithe. 	<p>Baileoidh an duine fásta eolas ar shúgradh leanaí agus úsáidfídh é chun cur leis an bhfoghlaim agus leis an bhforbairt. Déanfaidh sé/sí na nithe seo a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ breathnóidh sé/sí ar leanaí, labhróidh agus éistfidh leo nuair a bheidh siad ag súgradh ■ breathnóidh sé/sí ar an gcaoi a bhfuil spás agus an timpeallacht laistigh agus lasmuigh leagtha amach chun a fháil amach an bhfuil an timpeallacht sin ag tacú leis an súgradh nó an bhfuil bac á chur leis ■ sainaitheoidh na cineálacha agus caighdeáin súgartha ag leanaí, beidh in iúl ar stíl agus ar phátrún shúgradh gach linbh agus ar a roghanna, a spéiseanna agus a gcairdis ■ breathnóidh agus coinneoidh taifead trí nótaí, trí ghrianghraif agus trí fhíosaí físteipe ar céard atá ar siúl sa súgradh ■ gheobhaidh sé/sí tuiscint ar céard a fheiceann sé/sí agus céard a chloiseann sé/sí sa súgradh ■ roinnfidh eolas le leanaí agus lena dteaghlaih faoin súgradh ■ úsáidfídh an t-eolas a bailíodh sa mheasúnú i bpleanáil don súgradh'

Conas an timpeallacht súgartha a ullmhú?

Bíonn tionchar ag an timpeallacht ar an gcaoi a mbíonn leanaí ag súgradh agus ar an gcineál súgartha. Cuidíonn spásanna lán acmhainní, dea-phleanáilte intuartha le leanaí deiseanna a fheiceáil don súgradh. Tá dhá ról ann don duine fásta in ullmhú na timpeallachta sin: í a eagrú agus acmhainní a chur ar fáil di.

Eagrú

- **Spásanna le haghaidh spéiseanna** – Eagróidh an duine fásta na spásanna agus an troscán ionas go mbeidh spásanna ann ar an toise ceart do leanaí seachas spás mór amháin le haghaidh grúpa. Cruthóidh sé/sí spásanna dea-shainithe a spreagann cineálacha éagsúla súgartha agus a chuidíonn le leanaí roghanna a fheiceáil agus taithí a fháil ar na roghanna atá ar fáil. Mar shampla, i suíomhanna lasmuigh den bhaile féadfaidh an duine fásta spásanna laistigh agus lasmuigh a eagrú sa chaoi is go mbeidh spás bréagán/ealaíne/dramábhair ann, spás le haghaidh súgartha samhlaíoch, spás le haghaidh ceoil agus gluaiseachta, agus spás tógála. Lasmuigh d’fhéadfaí spás a eagrú ionas go mbeidh spás sainithe ann le haghaidh bréagán le rothaí, spás dreapadóireachta, spás le plandaí a chur, spás fiadhúlra, beathaitheoirí chun éin agus féileacáin a mhealladh, spás chun súgradh le hábhair nádúrtha amhail gaineamh, uisce agus láib, agus spás suaimhnis le suíocháin. Sa bhaile d’fhéadfaí spás don súgradh samhlaíoch agus le haghaidh leabhar a eagrú sa seomra codlata nó i gcúinne na cistine, agus lasmuigh d’fhéadfaí spás a eagrú chun plandaí a chur, tráidire gainimh a chur (seanfholcadán bábóige a bhíonn clúdaithe nuair nach mbíonn in úsáid), agus spás saor le haghaidh bréagán le rothaí.
- **Spás sóisialta agus pearsanta** – Cruthóidh an duine fásta spás le haghaidh leanaí áit ar féidir leo bheith ag súgradh le daoine eile agus ina n-aonar. Beidh a spás féin inaitheanta go soiléir ag gach leanbh ina suíomh lasmuigh den bhaile, amhail caochóg nó bosca nó soitheach pearsanta. D’fhéadfaí giuirléidí pearsanta na leanaí, nithe a thugtar abhaile go laethúil, agus fillteáin lena gcuid oibre a choimeád sa suíomh seo, áit ar féidir le leanaí agus tuismitheoirí teacht orthu go héasca
- **Spás lasmuigh/laistigh** – Cinnteoidh na duine fásta go bhfuil rochtain éasca ann idir an spás laistigh agus an spás lasmuigh agus cuireann radharc soiléir ar fáil ar an spás lasmuigh le haghaidh gach linbh nuair atá siad laistigh, mar shampla fuinneoga ísle a úsáid.
- **Taispeántais** – Cuirfidh an duine fásta taispeántais ar na ballaí ag leibhéal súl na leanaí. Léirítear ann obair na leanaí, a n-ainmneacha agus an dáta. Léireoidh taispeántais íomhánna fíorshaoil a thaispeánann an leanbh sa suíomh agus sa phobal i gcoitinne.
- **Ceiliúradh** – Díreoidh an duine fásta ar fhéilte atá bainteach le teaghlaigh sa suíomh sula mbogann siad ar aghaidh chuig féilte eile. Oibreoidh sé/sí le tuismitheoirí chun cinneadh a dhéanamh céard a dhéanfar a cheiliúradh.
- **Stóráil** – Cruthóidh an duine fásta spás stórála laistigh agus lasmuigh. Beidh ábhair sna suíomhanna céanna i gcónaí ionas gur féidir le leanaí iad a aimsiú agus iad a chur ar ais san áit cheart. Reáchtálfar amanna le glanadh suas go rialta chun a chinntiú nach n-éiríonn spásanna ró-lán le bréagáin agus nithe eile. Beidh am agus spás ag leanaí tabhairt faoina smaointe súgartha féin agus beidh siad in ann ábhair a aimsiú, a úsáid agus a chur ar ais - ábhair iad a bhfuil suim acu iontu.

Soláthar acmhainní

- **Ilchineálacht acmhainní** – Léireoidh an timpeallacht, an trealamh, na hábhair agus na taispeántais ilchineálacht shoचाí na hÉireann lena n-áirítear cumas, inscne, ilchineálacht eitneach agus struchtúr teaghlaigh.
- **Acmhainní speisialta** – I gcás gur féidir é, freastalóidh acmhainní agus trealamh laistigh agus lasmuigh ar riachtanais shonracha na leanaí, lena n-áirítear míchumais fhisiceacha, chéadfacha agus foghlama.
- **Acmhainní litearthachta agus uimhearthachta** – Soláthrófar a lán leabhar agus taispeántas chun pictiúir, uimhreacha agus focail a léiriú (roinnt i dteanga dhúchais an linbh nach Béarla ná Gaeilge an teanga sin). Beidh cineálacha éagsúla uirlisí a chruthaíonn marcanna agus uirlisí scríbhneoireachta ar pháipéar ar fáil le gur féidir le leanaí iad a úsáid. Cuirfear réimse uirlisí matamaiticiúla ar fáil, mar shampla áireamháin, miosúir, rialóirí, cairteacha airde, scálaí meáchain, agus fóin.
- **Ábhair oscailte** – Beidh réimse leathan ábhar oscailte ar fáil amhail bloic mhóra agus bheaga, fabraicí, ábhair athchúrsáilte, péinteanna, gaineamh, uisce, cré, páipéar agus míreanna nádúrtha amhail clocha, craobhóga agus duilleoga chun cruthaitheacht, taiscéaladh agus samhlaíocht a chur chun cinn.

- **Dóthain acmhainní** – Beidh cineálacha éagsúla bréagán, trealamh agus ábhar ar fáil agus líon dóthanach díobh ann nuair a bheidh cineálacha éagsúla súgartha ag tarlú laistigh agus lasmuigh.
- **Eispéiris phraiticiúla** – Beidh gníomhaíochtaí ar fáil le haghaidh leanaí le gur féidir leo nithe a bhrath, a bhlaiseadh, a bholú, a chloisteáil agus a dhéanamh. Mar shampla, baineann leanaí taitneamh as an urlár a scuabadh, as an mbord a leagan le haghaidh béile, as an níochán a chrochadh, as cineálacha éagsúla bia a ullmhú agus a bhlaiseadh, as an ngaoth a bhrath, as tochailt, as uisce a chur ar phlandaí agus as bia a thabhairt d’ainmnithe. Cuirfear réimse d’fhíor-nithe ar fáil, mar shampla potaí, sa spás don súgradh samhlaíoch, fíorbhíonn airgid don siopa samhlaíoch, fíorbhróga don ghléasadh suas, agus fíorchrainn fuinte don taos súgartha.

Chomh maith leis an timpeallacht a eagrú agus acmhainní a chur ar fáil athróidh an duine fásta a ról chun freastal ar leanaí d’aoiseanna agus de chéimeanna éagsúla dá bhforbairt mar atá sonraithe i dTábla 10.

Tábla 10: Athrú ar ról an duine fhásta sa súgradh le linn na luath-óige

Leanaí óga (0 go dtí 18 mí)	Mamailínigh (12 mhí go dtí 3 bliana)	Leanaí (2½ go 6 bliana)
<p>Déanfaidh an duine fásta na nithe seo a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ bonn slán a sholáthar ónar féidir le leanaí óga súgradh agus Taiscéalaíocht laistigh agus lasmuigh ■ nithe agus ábhair shábháilte shuimiúla a sholáthar ar féidir le leanaí óga súgradh leo ■ taithí a thabhairt do leanaí óga ar dhaoine agus ar áiteanna eile ■ comharthaíocht choirp na leanaí a thuiscint, agus freagairt dó ■ gnáthaimh chúraim a dhéanamh, amhail bia a thabhairt dóibh, an clúidín a athrú ar bhealach spráúil ■ labhairt leis an leanaí óga, nithe a ainmniú dóibh agus cur síos orthu ■ tacú le leanaí óga nithe nua a thriail agus gníomhaíochtaí a chleachtadh agus a aithris ■ gníomhartha, mothúcháin agus iompar leanaí óga a athdhearbhú. 	<p>Déanfaidh an duine fásta na nithe seo a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ leanúint ag soláthar bonn slán ónar féidir le mamailínigh súgradh agus Taiscéalaíocht laistigh agus lasmuigh ■ deiseanna a sholáthar do mhamailínigh le rioscaí a ghlacadh, le coinneáil orthu, le gluaiseacht a dhéanamh, le hionramháil a dhéanamh, deiseanna don súgradh samhlaíoch agus ábhair a iompar ■ athróidh an timpeallacht agus na deiseanna a chuireann an timpeallacht sin ar fáil do mhamailínigh chun fáis (Áiríonn sé seo trealamh agus ábhair agus athruithe leibhéal amhail rampaí, fánaí, agus cuair) ■ cuidiú le mamailínigh taithí a fháil ar chineálacha éagsúla súgartha ■ deiseanna a sholáthar do mhamailínigh bheith ag súgradh i mbeirteanna agus i ngrúpaí beaga ■ páirt ghníomhach a ghlacadh in idirghníomhaíocht spráúil eachtrúil le mamailínigh, mar shampla súgradh gníomhach fisiceach leo ar an urlár. 	<p>Déanfaidh an duine fásta na nithe seo a leanas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ leanúint ag soláthar bonn slán ónar féidir le leanaí súgradh agus Taiscéalaíocht laistigh agus lasmuigh ■ deiseanna a sholáthar do leanaí páirt a ghlacadh i réimse gníomhaíochtaí súgartha, go háirithe súgradh samhlaíoch ■ tacaí a sholáthar don súgradh, amhail réimse ábhar agus trealamh agus dóthain spáis, ama agus roghanna ■ cuirfidh frapaí agus athruithe ar fáil go rialta, chun suíomhanna éagsúla a chruthú a léiríonn spéiseanna agus eispéiris nua na leanaí ■ cuirfidh ábhair ar fáil chun áiteanna i bhfolach a chruthú ■ cuirfidh tacaíocht dhíreach ar fáil amhail taispeáint do leanaí conas bheith páirteach i súgradh daoine eile, suíomh súgartha a bhunú, cur síos agus plé a dhéanamh ar an suíomh súgartha roimh an súgradh, le linn an tsúgartha agus ar chríoch dó tacú le leanaí agus iad ag déileáil le mothúcháin agus le haighneas, cuidiú le leanaí aistriú isteach agus amach as ról ■ súgradh le leanaí, agus cinntí stuama a ghlacadh ionas nach gcuirfidh rannpháirt an duine fhásta isteach ar neamhspleáchas an linbh nó nach gcuirfidh sé isteach ar ‘leanúnachas’ an tsúgartha.

Breith.....1.....2.....3.....4.....5.....6 bliana

Conas is féidir liom cuidiú le leanaí a bhfuil sé deacair orthu súgradh?

Forbraíonn súgradh leanaí le caitheamh ama agus feabhsaíonn an súgradh nuair a thugtar na cineálacha cearta tacaí dóibh. Cé go bhfuil an poitínseal ag gach leanbh bheith ag súgradh bíonn tacaíocht bhreise an duine fásta ag teastáil uaireanta ón leanbh ionas go mbainfidh an leanbh sochar as an súgradh. Mar shampla, i gcás leanaí atá ríogach nó a bhíonn i gcoinbhleachtaí go minic, leanaí atá cúthail nó aonraithe, leanaí nach é an Béarla nó í an Ghaeilge a dteanga dhúchais, leanaí a bhfuil caint mhoillithe acu, agus leanaí le lagú céadfach nó fisiceach go minic bíonn tacaíocht speisialaithe dírithe ag teastáil uathu ón duine fásta.

Níl sé éasca a thomhas cén leibhéal tacaíochta atá ag teastáil le haghaidh grúpa leanaí. Trí mheán an mheasúnaithe cuireann an duine fásta pictiúr le chéile d'fhoghlaim gach linbh agus déanann gníomhaíochtaí a phleanáil bunaithe air seo. Díríonn an duine fásta ar na nithe is féidir leis an leanbh a dhéanamh agus ar na nithe a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar shúgradh an linbh sin, agus ansin athraíonn an timpeallacht chun í a chur in oiriúint do shúgradh an linbh. Bíonn gá ag roinnt leanaí le hachar níos sia ama chun rogha a dhéanamh, chun fadhb a réiteach, nó chun cuimhneamh ar cén áit a choinnítear rudaí. Seans nach mbeidh fhios acu conas tús a chur le gníomhaíocht, nó nuair a thosaíonn siad ar rud éigin seans go mbeidh gá é a chleachtadh ar feadh achair níos sia. Tá sé seo go breá: ar cheann de na buntáistí a bhaineann leis an súgradh tá a sholúbthacht agus is féidir é a chur in oiriúint do gach leanbh ar leith. Seo a leanas roinnt rudaí a d'fhéadfadh an duine fásta a dhéanamh chun cuidiú le leanaí súgradh

- an timpeallacht fhisiceach nó shóisialta a athrú mar shampla na hábhair shúgartha a athrú ionas gur féidir le gach leanbh iad a ionramháil nó cloigín a úsáid chun cuidiú le leanaí a bhfuil lagú amhairc orthu chun go mbeadh fhios acu go bhfuil gníomhaíocht chun athrú.
- machnamh ar chaighdeán agus ar mhéid na n-eispéireas ilchéadfach atá ar fáil do leanaí agus cur leo nó iad a athrú
- úsáid a bhaint as foghlaim chomhoibritheach chun a chinntiú go mbainfidh gach leanbh barr a c(h)umais amach, mar shampla córas cairdis nó córas meantóireachta a bheith ann
- gníomhaíocht a shimpliú ach an ghníomhaíocht sin a bhriseadh ina chodanna níos lú agus an líon teoracha a thugtar ag aon am amháin a theorannú
- úsáid a bhaint as rogha gníomhaíochta, ábhair nó rogha duine an linbh, chun é/í a spreagadh chun súgartha, mar shampla d'fhéadfadh an tOibrí Bunriachtanach nithe nua a chur os a gcomhair
- tacaíocht bhreise a sholáthar trí pháirt a ghlacadh i súgradh an linbh nó trí rud éigin a eiseamláiriú cúpla uair
- gléasanna speisialta nó oiriúnaitheacha a úsáid chun cuidiú le leanaí páirt a ghlacadh
- grianghraif nó gníomhaíochtaí a bheith ann do leanaí nach féidir leo teanga bhriathartha a úsáid, nó míreanna mearaí simplí a bheith ann le píosaí móra láidre do leanaí a bhfuil sé deacair orthu greim a bhreith ar rudaí.

Cuirfidh an duine fásta an leibhéal agus an cineál tacaíochta a bhfuil gá leis ar fáil chun neamhspleáchas a chur chun cinn agus ionas go mbeidh súgradh indéanta agus go mbeidh sé taitneamhach le haghaidh gach linbh.

Machnamh ar mo chleachtas

1. *Conas a eagróidh mé spásanna lasmuigh agus laistigh agus cad iad na hacmhainní a sholáthróidh mé dóibh? Conas a chuideodh eagrú an spáis ina limistéir ar leith feabhas a chur ar shúgradh leanaí?*
2. *Cad iad na gníomhaíochtaí, na spásanna, na bréagáin agus na hábhair is minice a úsáidim agus na leanaí chun bheith ag súgradh laistigh agus lasmuigh? Cén fáth?*
3. *Cad iad na gníomhaíochtaí praiticiúla ar féidir liom na leanaí a spreagadh le bheith rannpháirteach iontu?*
4. *Conas is féidir liom mo ról a éagsúlú agus an timpeallacht shóisialta agus fhisiceach a athrú chun a chinntiú go mbainfidh gach leanbh sochar as an súgradh?*
5. *Conas is féidir leanaí a spreagadh ina gcuid súgartha agus conas is féidir liom tacú leo – buachaillí agus cailíní, leanaí níos óige agus níos sine, leanaí ó chúlraí agus ó chultúir éagsúla, agus leanaí a bhfuil riachtanais speisialta oideachais acu?*

Conas is féidir liom súgradh a úsáid ar fud cheithre théama Aistear?

Bainfidh an duine fásta úsáid as cineálacha éagsúla súgartha chun tacú le foghlaim agus le forbairt leanaí ar fud na dtéamaí *Folláine agus Leas, Féiniúlacht agus Muintearas, Cumarsáid, agus Taiscéalaíocht* agus *Smaointeoireacht*. Ar leathanaigh 63 go 73 tá ceithre eispéireas foghlama i ngach téama, ceann amháin le haghaidh leanaí óga, ceann amháin le haghaidh mamailíneach agus dhá cheann le haghaidh leanaí (ceann amháin i seisiúin naíonra nó cúram lae lánaimseartha nó páirtaimseartha agus ceann amháin i mbunscoil).

Eispéireas foghlama 41: Gnáthaimh spráíúla

Téama: *Folláine agus Leas, Aidhm 1 agus Sprioc foghlama 1*

Aoisghrúpa: Leanaí óga

Suíomh: Sa bhaile agus feighlíocht linbh

Ta caidreamh speisialta ag Charlie (10 mí d'aois) lena dhaidí, Luca. Le linn a ghnáthamh cúraim bíonn Daidí ag idirghníomhú agus ag súgradh leis. Is breá le Charlie nuair a labhraíonn agus nuair a imríonn Daidí *Chuaigh an muicín seo* lena bharracíní agus é ag athrú a chluídín. Is breá leis freisin *píceáil* a imirt agus téann Daidí i bhfolach taobh thiar den doras agus preabann a cheann isteach agus amach, rud a chuireann gliondar ar Charlie. Chomh maith leis sin is maith le Charlie nuair a lígeann Daidí air gur eitleán an spúnóg agus é ag tabhairt bia dó. Ceann de na rudaí is ansa le Charlie ná nuair a bheireann Daidí é thuas san aer ag lígean air gur eitleán é Charlie. Déanann Linda, an feighlí linbh, idirghníomhú go spráíúil le Charlie freisin. D'inis Luca do Linda faoi na cluichí a imríonn sé le Charlie sa bhaile, agus cuidíonn sé seo an t-aistriú ón mbaile go dtí a teach a bheith ina eispéireas taitneamh do Charlie. Diaidh ar ndiaidh tugann Linda isteach cluichí nua agus gnáthaimh spráíúla eile agus insíonn sí do Luca faoi na gnáthaimh nua seo nuair a bhailíonn sé Charlie sa tráthnóna.

Ábhar Machnaimh: An bhfuil fhios agam cad iad na gnáthaimh spráíúla a imríonn na leanaí sa bhaile, agus conas is féidir liom úsáid a bhaint astu chun go mbeadh an t-aistriú idir na suíomhanna seo níos éasca?

Eispéireas foghlama 42: Cuidigh liom páirt a ghlacadh sa spraoi

Téama: Folláine agus Leas, Aidhm 2 agus Sprioc foghlama 3

Aoisghrúpa: Mamailínigh

Suíomh: Seisiún naíonra (réamhscoil speisialta), agus cúram lae lánaimseartha agus páirtaimseartha (naíolann)

Caitheann na mamailínigh a lán ama lasmuigh i rith na bliana ar fad. I gcás roinnt de na leanaí atá níos cúthaile laistigh éiríonn siad i bhfad níos gníomhaí agus níos inspreagtha agus iad lasmuigh. Ritheann siad, dreapann siad suas an dréimire, téann siad síos an sleamhnán, speachann siad an liathróid pheile, imríonn siad sa chaife lasmuigh, faigheann siad breosla dá bhfeithiclí ag na pumpaí, imríonn siad le huisce agus le gainimh, agus rothaíonn siad ar a rothair thríanacha. Imríonn baill foirne leo agus téann na leanaí i bhfolach. Eagraíonn an fhoireann rásaí, imríonn peil, glacann latte leo sa chaife agus labhraíonn leo faoina bhfuil ar siúl acu agus á fhoghlaim acu. Ar laethanta fuara cuireann siad a gcótaí agus a hataí ar na leanaí sula dtéann siad amach, agus ar laethanta fliucha léimeann siad sna locháin uisce ina mbuataisí agus éistean siad leis an mbáisteach ag titim ar a scáthanna fearthainne atá clúdaithe le scragall stáin.

Freastalaíonn Daniel (beagnach 3 bliana d'aois) ar réamhscoil speisialta trí mhaidin sa tseachtain. Bíonn sé leis na leanaí i seomra na mamailíneach sa naíolann an dá lá eile. Ní féidir leis aon cheann dá ghéaga a bhogadh agus mar sin bíonn sé ag brath ar an bhfoireann é a iompar amach. Scréachann sé le háthas nuair a ardaíonn siad suas san aer é agus nuair a chuirtear ar an sleamhnán é. Labhraíonn an fhoireann le Daniel, ag cur lena stór focal, ag cuidiú leis lena fheasacht ar spásúlacht agus lena scileanna fisiceacha, ag rá, mar shampla, *Anois Daniel, tá tú thuas thuas thuas ...anois tá tú thíos thíos thíos*. Cuireann siad Daniel ar an talamh agus cuireann liathróid in aice lena cheann. Is breá leis an liathróid a bhogadh go mall lena cheann agus é a chur faoi mbinse. Deir siad, *Maith thú, Daniel.....faoi bhun, faoi bhun an bhinse*. Cuidíonn na heispéiris fisiceacha seo le Daniel a scileanna mórluaile a fhorbairt agus cuidíonn leis coincheapa spásúlachta a thuiscint amhail os cionn/faoi bhun, suas/síos, agus isteach/amach. Go minic ritheann na leanaí eile sall chuig Daniel agus bogann an liathróid go bog ina threo nó beannaíonn dó. Déanann sé miongháire nuair a dhéanann siad seo.

Ábhar Machnaimh: An bhfaigheann gach leanbh i mo shuíomh an deis a bheith páirteach sa súgradh agus taitneamh a bhaint as?

Eispéireas foghlama 43: Líontán an damháin alla

Téama: Folláine agus Leas, Aidhm 3 agus Sprioc foghlama 3

Aoisghrúpa: Leanaí

Suíomh: Seisiún naíonra

Bhí na leanaí i naíonra lasmuigh maidin seaca amháin. D'aimsigh beirt bhuachaillí, Fiachra agus James (an bheirt 4 bliana d'aois) líontán damháin alla. Chuir siad fios ar na gcúntóir sa naíonra, Zola, teacht anall agus féachaint air. Thaitin na dathanna éagsúla go mór leo. Mhínigh Zola dóibh gurbh é a bhí ann ná frithchaitheamh sholas na gréine ar an sioc a bhí ag cruthú na ndathanna sin. Is Francach í Zola agus d'inis sí dóibh gurbh é *toile d'araignée* an focal Francach ar líontán damháin alla. Rinne siad gáire ag iarreachtaí a chéile é sin a rá! D'fhiafraigh sí de na buachaillí ar mhaith leo grianghraf a fheiceáil den líontán agus rás siad isteach chun an ceamara a fháil, an bheirt ag iarraidh rás níos tapúla ná an duine eile. Rinne Zola an grianghraf a uaslódáil ar an ríomhaire. Rinne na buachaillí staidéar air ag iarraidh a dhéanamh amach conas a rinne an damhán alla an líontán. D'inis na buachaillí do Zola gur theastaigh uatha líontán a dhéanamh freisin. Chruinnigh siad lena chéile réimse ábhar. I measc na n-ábhar sin bhí gliú, páipéar, marcóirí, sreangán, olann le haghaidh cníotála, agus scragall stáin. Chaith siad a lán ama

ag déanamh a líontáin agus ag glacadh grianghraf díobh go bródúil. *Ils sont magnifique, quelles couleurs (Tá siad ar fheabhas ar fad, agus féach ar na dathanna áille),* arsa Zola.

Tar éis lóin rith na buachaillí amach chun an líontán a fheiceáil agus bhí sé deacair orthu é a aimsiú mar go raibh an t-oighear leáite anois. Bhí díomá orthu. Le linn an chiorcail chomhrá ag an ngrúpa i dtaobh conas a leánn oighear agus sneachta agus an chaoi a raibh sé deacair ar Fhiachra agus James an líontán a aimsiú toisc gur leáigh an t-oighear. An lá dár gcionn thug leanbh eile DVD isteach faoi dhamhán alla. Bhreathnaigh siad go léir air. Le linn na seachtainí ina dhiaidh sin rinne roinnt leanaí tionscadail ar dhamháin alla agus rinne leanaí eile iniúchadh ar oighear.

Ábhar Machnaimh: Cé chomh minic a spreagaim na leanaí le páirt a ghlacadh i dtionscadail ar nithe a bhfuil spéis acu iontu?

Eispéireas foghlama 44: Stair a athchruthú

Téama: Folláine agus Leas, Aidhm 4 agus Sprioc foghlama 3

Aoisghrúpa: Leanaí

Suíomh: Rang na naíonán (bunscoil)

Tá cónaí ar na naíonáin shóisearacha i mbaile ina bhfuil caisleán mór. Thug siad cuairt air cúpla seachtain ó shin, lena múinteoir agus le roinnt tuismitheoirí. Ghlac an múinteoir agus na leanaí roinnt mhaith grianghraf digiteach. Chonaic na leanaí roinnt gnéithe éagsúla den chaisleán agus phléigh siad iad agus d'fhoghlaim faoi cé bhí ina c(h)ónaí ann agus na feidhmeanna a bhí ag codanna éagsúla an chaisleáin. Lá amháin díreach tar éis na cuairte d'iarr an múinteoir orthu caisleáin dá gcuid féin a dhéanamh. D'oibrigh siad i ngrúpaí de cheathrar agus bhí cead acu úsáid a bhaint as aon ábhar ba mhian leo. Roghnaigh roinnt díobh bloic, roghnaigh roinnt eile Lego, roinnt eile ábhair athchúrsáilte, agus bheartaigh roinnt eile pictiúir a tharraingt.

Bheartaigh grúpa amháin samhail den chaisleán a dhéanamh as ábhair athchúrsáilte, lena n-áirítear bosca cairtchlár agus figiúirí ar scála beag. Ghlac Dylan (beagnach 5 bliana d'aois) a bhfuil spina bifida air páirt ghníomhach. Bhí roinnt athruithe le déanamh ag Lisa, a chúntóir riachtanas speisialta, ar na hábhair ionas go bhféadfadh Dylan páirt a ghlacadh ar bhonn chomh neamhspleách agus ab fhéidir. Chinntigh sí gur greamaíodh an caisleán go daingean den bhord le téip agus go raibh téip dhéthaobhach ar roinnt de na píosaí cheana féin ionas go bhféadfadh Dylan iad a úsáid. Sa mhéid go bhfuil roinnt míchumas fisiceach ag Dylan go minic bíonn cúnaimh uaidh ó chara sa rang, Liam, a bhíonn i gcónaí ar fáil chun lámh chúnta a thabhairt. Bhí an grúpa an-sásta leis an saothar críochnaithe agus chaith siad roinnt mhaith ama ag súgradh leis.

Thug siad an caisleán amach ag am súgartha cúpla uair. Choinnigh Dylan an caisleán ar a ghlúine ina chathaoir rothaí agus sháigh duine eile é sa chathaoir. Lá amháin rinne siad dearmad an caisleán a thabhairt isteach arís agus an mhaidin dár gcionn nuair a tháinig siad isteach fuair siad an caisleán lasmuigh agus é fliuch báite bog! Chonaic siad an tionchar a bhí ag an mbáisteach ar chairtchlár ach ní raibh siad ró-ínníoch ina thaobh. Bheartaigh siad a shamhlú gur fhairtheoirí agus ainmhithe fiáine iad agus roinn siad an clós súgartha ina limistéir éagsúla de chaisleán. Thiomáin Dylan timpeall go gasta ina chathaoir rothaí ag troid i gcoinne na n-ainmhithe fiáine.

Forbraíodh téama an chaisleáin i gcaitheamh na laethanta ina dhiaidh sin agus d'fhoghlaim na leanaí faoi stair an chaisleáin agus léigh siad leabhair agus bhreathnaigh ar chlár teilifíse ar an ábhar. Méadaíodh go mór an spéis acu i saol caisleáin agus rinne siad a lán taighde agus agallaimh leis an leabharlannaí áitiúil agus chruthaigh siad culaithirití seanré a chuir siad ar taispeáint do ranganna eile ag an tionól.

Ábhar Machnaimh: Cá mhéad a dhéanaim chun na leanaí a spreagadh le machnamh a dhéanamh ar a láidreachtaí agus ról éagsúla a ghlacadh sa súgradh?

Eispéireas foghlama 45: Nílím réidh go fóill!**Téama: Féiniúlacht agus Muintearas, Aidhm 1 agus Sprioc foghlama 6****Aoisghrúpa:** Leanaí óga**Suíomh:** Feighlíocht linbh

Tá Tess (14 mhí) ina cailín cúthail agus cuireann torann isteach go mór uirthi. Éiríonn sí an-chorraithe go héasca agus ní maith léi bheith ag súgradh le bréagáin a phreabann aníos nó a dtagann ceol astu. Bíonn inní uirthi freisin agus í timpeall ar leanaí eile. Tuigeann Anna, a feighlí, ina thaobh seo agus rinne sí cúinne compordach le haghaidh Tess atá scoite amach ón torann áit ar féidir le Tess bheith ag súgradh go sonasach le leabhair, le bloic agus le bréagáin bhoga. Diaidh ar ndiaidh tugann Anna bréagáin nua níos idirghníomhaí do Tess. Nuair a chuireann siad inní ar Tess cuireann sí iad ar leataobh agus cuireann sí Tess ar a suaimhneas. Tacaíonn sí freisin le Tess idirghníomhú leis an leanbh óg eile a bhfuil sí ag tabhairt aire di, Amy, atá 15 mhí d'aois. Uaireanta suíonn Anna le Tess agus Amy sa chúinne compordach. Cuireann Anna taephota agus cupáin ar fail dóibh. Ligeann na cailíní orthu ól as na cupáin agus tugann Anna tae do Theidí freisin. Déanann Tess aithris uirthi agus tairgeann cupán do Amy. Doirteann Anna roinnt tae do na cailíní agus labhraíonn go bog leo faoina bhfuil ag tarlú. Uaireanta léiríonn Tess an taitneamh atá á bhaint aici as trí mhiongháire a dhéanamh agus comharthaíocht choirp a úsáid, ag amanna eile tosaíonn sí ag caoineadh agus cuireann in iúl gur mhaith léi súgradh ina haonar.

Ábhar Machnaimh: Conas is féidir liom cuidiú le leanaí atá cúthail páirt a ghlacadh sa súgradh le leanaí eile?

Eispéireas foghlama 46: Dóiteán, dóiteán!**Téama: Féiniúlacht agus Muintearas, Aidhm 2 agus Sprioc foghlama 5****Aoisghrúpa:** Mamailínigh**Suíomh:** Cúram lae lánaimseartha agus páirtaimseartha (naíolann)

Freastalaíonn Cáit (beagnach 3 bliana d'aois) ar naíolann fad is a bhíonn a tuismitheoirí ag obair. Is fear dóiteáin é daidí Cháit agus labhraíonn sí ina thaobh go minic sa naíolann. D'fhiafraigh an stiúrthóir seomra ar dhaidí Cháit, Mike, an raibh aon seans go bhféadfadh na naoi leanbh i seomra Cháit cuairt a thabhairt ar an stáisiún dóiteáin. D'eagraigh Mike cuairt agus bhain na leanaí an-taitneamh as an turas. Shuigh siad ar an inneall dóiteáin agus rug siad greim ar an bpíobán solúbtha. Phléigh na leanaí a gcuart ar fhilleadh ar na naíolann dóibh. Labhair siad faoin inneall dóiteáin, faoi dhath an innill, faoi cá mhéad roth a bhí air, faoin gcaoi a fhaigheann sé an t-uisce, agus faoi cé a thiomáineann é. Le linn na seachtaine chas siad amhráin agus léigh siad scéalta faoi dhóiteáin agus faoi innill dóiteáin, agus rinne na fuaimeanna a dhéanann an bonnán agus tharraing pictiúir d'innill dóiteáin agus foireann dóiteáin. Rinne siad samhla d'inneall dóiteáin le taos súgartha. Shórtáil siad míreanna dearga chun meaitseáil leis an inneall dóiteáin agus bhí ag súgradh le figiúirí agus feithiclí beaga chun a n-éigeandálaí féin a chruthú.

Chuir an stiúrthóir seomra sraith de bhoscaí móra ar fáil dóibh ionas go bhféadfaidís a n-inneall dóiteáin féin a dhéanamh agus suí isteach ann. Chuidigh sí leo fuinneoga agus doirse a ghearradh amach agus péint a chur ar an inneall. Thaitin leo bheith ag suí ann, agus fuaimeanna an bhonnáin a dhéanamh agus gléasadh suas mar fhoireann dóiteáin. Lá amháin le linn seisiún saor súgartha bheartaigh na leanaí ligean orthu go raibh an seomra trí thine agus bhain siad úsáid as seanfhón póca chun glaoch a chur ar an inneall dóiteáin. Bhí fhios ag na leanaí go maith céard ba chóir a dhéanamh mar go ndearna siad druil dóiteáin go minic. D'iarr siad ar an stiúrthóir seomra an clár a fháil agus a chinntiú go raibh gach leanbh ann agus bhog siad go léir chuig cúinne an tseomra in áit i bhfad ón tine. Tháinig cabhair go gasta agus léim beirt den fhoireann dóiteáin as an inneall dóiteáin le hataí crua agus píobán solúbtha. Múchadh an tine go gasta agus tugadh ide béil don stiúrthóir seomra arb í a thosaigh an tine!

I gcaitheamh na laethanta ina dhiaidh sin d'oibrigh an fhoireann agus na leanaí lena chéile chun grianghraif agus péintéireachtaí agus pictiúir dá gcuart ar an stáisiún dóiteáin a chur ar taispeánt, in aice a n-innill dóiteáin, ionas go bhfeicfeadh a dtuismitheoirí iad.

?

Ábhar Machnaimh: Cén turas is féidir liom a eagrú sna seachtainí amach romhainn chun tacú le forbairt agus foghlaim na leanaí?

Eispéireas foghlama 47: Ní hea, seo mo sheal

Téama: Féiniúlacht agus Muintearas, Aidhm 3 agus Sprioc foghlama 6

Aoisghrúpa: Leanaí

Suíomh: Seisiún naíonra

Bhí grúpa de cheithre leanbh (idir 3 agus 4 bliana d'aois) ag súgradh lasmuigh lena rothair agus a dtarracóirí i réamhscoil. D'eascair díospóid eatarthu. D'imigh beirt leanaí chun cainte le Breda, ball foirne. Labhair sí leis an ngrúpa de cheathrar agus d'fhiafraigh díobh cén fhadhb a bhí ann. *Seo mo sheal ar an rothar*, arsa Robert. *Agus seo mo sheal an tarracóir a bheith agam*, arsa Jenny. *Ní hea*, arsa David de scread, *Fuair mise é ar dtús*. Shuigh Claire go daingean ar an tarracóir gan páirt a ghlacadh san argóint agus rinne Jenny iarracht í a shá den tarracóir. Thug Breda faoi deara ón méid seo nach raibh dóthain rothar agus tarracóirí ann do chách. *Feicim nach bhfuil dóthain ann daoibh go léir. Céard is féidir linn a dhéanamh faoi seo*, arsa Breda: *Táim ag iarraidh smaoineamh céard a rinneamar nuair a bhí an fhadhb chéanna againn i leith sealanna a ghlacadh ar an ríomhaire an tseachtain seo caite. An féidir le haon duine cuimhneamh cad a rinneamar?* Thosaigh na leanaí ag argóint arís. Scread Robert *Tuigim, an t-Orláiste uibhe. Sin a rinneamar. Gheobhaidh mise é*. D'fhill sé tar éis nóiméid leis an orláiste uibhe. Tar éis roinnt plé a bheith acu d'aontaigh na leanaí úsáid a bhaint as an orláiste, agus ghlac Robert freagracht as bheith i bhfeighil agus é a chur ar an gcéim i gcóngar ionas go bhfeicfeadh gach duine é.

Bhunaigh Robert agus Jenny niteoir carranna agus iad ag fanacht. Nuair a bhí an t-am istigh rith siad trasna chun a seal a bheith acu. Níor theastaigh ó Claire an tarracóir a thabhairt do Jenny agus dhiúltaigh David éirí den rothar. Shín Jenny a méar i dtreo an orláiste agus d'inis do David go raibh a sheal críochnaithe. D'fhéach sé ar Robert agus thug an rothar dó. Choinnigh Breda súil ghéar ar na leanaí de réir mar a bhainistigh siad a mbréagáin mar a d'aontaigh siad.

?

Ábhar Machnaimh: An gcuidím leis na leanaí fadhbanna a réiteach agus aighneas a réiteach ina measc féin?

Eispéireas foghlama 48: Margadh an fheirmeora

Téama: Féiniúlacht agus Muintearas, Aidhm 4 agus Sprioc foghlama 3

Aoisghrúpa: Leanaí

Suíomh: Rang naíonáin (bunscoil sa Ghaeltacht)

Le linn sraith ceachtanna drámaíochta bhunaigh grúpa leanaí i rang na naíonán sóisear agus sinsear, in éineacht le Múinteoir Síle, stalláí margaidh sa spás súgartha. Thugadh roinnt mhaith de na leanaí cuairt ar an margadh áitiúil feirmeora maidineacha Sathairn lena dtuismitheoirí agus bhí fhios ag na leanaí eile ina thaobh seo ó na hamanna roinnte nuachta. Fuair Múinteoir Síle frapaí súgartha, mar shampla ábhair scríbhneoireachta agus airgead, soithigh bhia fholmha, agus prócaí. Ghlan sí an bord taispeántais agus d'úsáid é mar chuntar. Ghlac na leanaí róil éagsúla agus thug cuireadh do Múinteoir Síle bheith ina custaiméir. Thar an gcéad chúpla lá eile thug siad boinn airgid 1, 2, 5, agus 10 cent isteach ar scoil chun

táirge a cheannach. D'fhorbair an súgradh le linn na seachtaine de réir mar a bhunaigh leanaí stalláí níos speisialaithe. Ag an bpointe sin bhí an spás sa seomra ranga le haghaidh na stalláí an-teoranta. Mhol Múinteoir Síle go bhféadfaidís athshocrú a dhéanamh ar na boird agus na cathaoireacha chun spás a dhéanamh. Agus iad ar cipíní, chuidigh na leanaí léi é seo a dhéanamh. Bhí cead pleanála i bhfeidhm anois chun síneadh a chur leis an margadh! Thosaigh níos mó agus níos mó stalláí nua ag teacht ar an bhfód de réir mar a rinne leanaí nithe as taos súgartha agus de réir mar a thug siad cartáin fholmha ón mbaile. Bhunaigh siad stalláí áit a raibh a bpéintéireachta agus a mbláthanna féin á ndíol acu. Thug siad seanbhréagáin agus leabhair ón mbaile leo agus dhíol iad lena chéile. Bhídís ina gcustaiméirí agus ansin ina n-úinéirí stalláí. Chuidigh Múinteoir Síle leo comharthaí a dhéanamh le haghaidh na stalláí éagsúla. Rinne roinnt leanaí comharthaí a thaispeáin praghas a n-earraí.

Sheol Múinteoir Síle nóta abhaile ag insint do na tuismitheoirí céard a bhí ar siúl ag na leanaí agus thug cuireadh dóibh cuairt a thabhairt ar mhargadh na leanaí nuair a bhí siad ag fágáil na leanaí ar scoil nó á mbailiú. Rinne sí fistéip de roinnt de na heipeasóidí súgartha. Lá eile bhain sí úsáid as an margadh chun fadhb a chur faoi bhráid na leanaí, agus d'fhiafraigh sí di féin os ard ar chóir di na boinn airgid a bhí aici a úsáid chun íoc as planda a chosain 5c (naíonáin shóisearach) nó 10c (naíonáin shinsearach). De réir mar a rinne gach leanbh na fíorbhoinn airgid a láimhseáil (1c, 2c, 5c, agus 10c), spreag sí na leanaí le hiniúchadh a dhéanamh ar na meascáin éagsúla de bhoinn airgid a d'fhéadfaidís a úsáid le haghaidh na bplandaí.

Ábhar Machnaimh: Conas is féidir liom úsáid níos mó a bhaint as an súgradh samhlaíoch chun cur le forbairt scileanna litearthachta agus uimhearthachta na leanaí?

Eispéireas foghlama 49: Meas a bheith againn ar ár dteangacha

Téama: Cumarsáid, Aidhm 2 agus Spríoc foghlama 6

Aoisghrúpa: Leanaí óga

Suíomh: Cúram lae lánaimseartha agus páirtaimseartha (creis)

Teastaíonn ó mháthair Pema, Marta go bhfásfaidh Pema (17 mí) aníos agus í in ann idir Pholainnis agus Bhéarla a labhairt. Tháinig daideo Pema, Thomas, ón bPolainn chun cuairt a thabhairt ar Marta agus Pema ar feadh míosa. Mar is gnách, thug sé roinnt leabhar agus bréagán nua le haghaidh Perma. An uair seo thug sé bábóg le gruaig fhada dhubh. Thug siad Paula ar an mbábóg. Shuigh Thomas, Pema agus Paula lena chéile gach tráthnóna sa chistin ag léamh na leabhar nua. Shín sé a mhéar go mórálach i dtreo na bpictiúr agus d'ainmnigh iad i bPolainnis. Rinne Pema aithris air agus bhí an-áthas uirthi nuair a rinne sé miongháire chun a hiarrachtaí a dhearbhu.

Freastalaíonn Pema ar chreis áitiúil ó 9 r.n.go dtí 11.n. trí lá in aghaidh na seachtaine fad is a bhíonn Marta ag obair. Maidin amháin bhí Thomas, Marta agus Pema ag siúl lena chéile chuig an gcreis. Bhí Pema agus Paula sa bhugaí. Bhí am acu stad agus pointeáil i dtreo roinnt nithe suimiúla ar an mbealach: madra, otharcharr ag dul thar bráid leis an mbonnán ag splancadh, díoltóirí bláthanna agus séipéal. Thóg Thomas a am ag ainmniú na míreanna a chonaic siad agus ag cur síos orthu i bPolainnis agus shín Perma a méar ina dtreo agus rinne iarracht aithris a dhéanamh ar roinnt de na focail. D'athdhearbhaigh Thomas na focail, shméid a cheann agus rinne miongháire le Perma.

Nuair a shroich siad an chreis, d'fháiltigh Aveen, an cleachtóir, rompu le dia duit i bPolainnis. Thaispeáin Marta dá hathair go bródúil an balla ar a raibh na grianghraif de gach teaghlach sa chreis agus an comhartha fáilte i dteanga dhúchais gach linbh. Thug Marta agus Thomas póg agus barróg do Pema agus thug Aveen í chuig an bhfuinneog ionas go bhféadfadh sí slán a fhágáil leo roimh thosú ag súgradh le Paula.

Ábhar Machnaimh: Céard is féidir liom a dhéanamh chun teangacha dúchais na leanaí a thabhairt isteach sa suíomh?

Eispéireas foghlama 50: Is breá liom damhsa agus amhráin a chasadh**Téama: Cumarsáid, Aidhm 4 agus Spríoc foghlama 3****Aoisghrúpa:** Mamailínigh**Suíomh:** Cúram lae lánaimseartha agus páirtaimseartha (naíolann)

Is cailín cúthail ciúin í Emily (2½ bliain d'aois). Freastalaíonn í ar naíolann áitiúil gach lá lena máthair, tuismitheoir singil a bhíonn ag obair. Nuair a bhíonn Emily ag damhsa sa naíolann athraíonn a meon go hiomlán agus bíonn sí lán de shonas agus de ghliondar agus bíonn sé sin le sonrú go soiléir. Is maith léi go háirithe na hamhráin Gugaí gug agus Dilín ó Deamhas. Is breá léi freisin a bheith ag casadh amrán agus ag déanamh gníomhaíochtaí le haghaidh Roille Roille Ráinne agus Nigh na hÉadaí, go háirithe nuair a chantar iad sa Lativis. Bíonn sí féin agus a beirt chairde speisialta, Victoros and Seán, sna tríthí ag gáire ag an deireadh. Is breá le Victoros a theanga dhúchais a chlos in úsáid sa suíomh agus tosaíonn ag labhairt go sceitimíneach sa Laitvis nuair a chloiseann sé na rannta.

Taitníonn sé le Emily nuair a mholann an stiúrthóir seomra go dtógfaidís amach na huirlisí ceoil. Is breá léi máirseáil timpeall an tseomra lena cairde ag déanamh a lán ceoil agus torainn. Baineann siad taitneamh go háirithe as nuair a fhaigheann sí an deis dul amach. Go minic déanann Máire, an stiúrthóir seomra, taifeadadh de na leanaí ag ceol agus ag damhsa ionas gur féidir leis na leanaí na heispéiris a roinnt lena dtuismitheoirí. Tá sé tábhachach do Emily í féin a chur in iúl ar bhealaí éagsúla. Cé go bhfuil a máistreacht ar an teanga an-mhaith tá sí an-choimeádach agus í ag idirghníomhú le leanaí eile, ach fós féin is maith léi damhsa agus ceol a dhéanamh leis an gceol.

Ábhar Machnaimh: *Conas is féidir liom cuidiú leis na leanaí iad féin a chur in iúl ar bhealaí éagsúla?***Eispéireas foghlama 51: An cluiche a athchruthú****Téama: Cumarsáid, Aidhm 3 agus Spríoc foghlama 1****Aoisghrúpa:** Leanaí**Suíomh:** Seisiún naíonra

Bhí an Bhrasaíl agus Éire le cluiche cairdeachais sacair a imirt. Bhí roinnt leanaí sa ghrúpa súgartha arb as an mBraisíl dóibh agus bhí an-sceitimíní orthu. Bhí a lán de na leanaí ag caitheamh a ngeansaithe foirne. Maidin an chluiche rinne siad meirgí agus bratacha. Bhí roinnt de na leanaí le dul chuig an gcluiche an tráthnóna sin lena dtuismitheoirí i mBaile Átha Cliath. Labhair na leanaí agus Liz, stiúrthóir an naíonra, faoi seo ag an gcorcal comhrá. Baineann roinnt leanaí úsáid as Portaingéilis, teanga oifigiúil na Brasaíle, agus spreag sé seo plé breise agus fiosracht i measc na leanaí eile. D'éist Liz leis na scéalta faoi cé a bhí chun an cluiche a bhuachan agus cérbh iad na himreoirí ab fhearr. Tar éis an phlé tharraing na leanaí pictiúir a bhain leis an téama 'Peil'. De réir mar a tharraing siad d'éist Liz le scéalta faoina líníochtaí agus scríobh sí abairt in aice gach pictiúir bunaithe ar a raibh á rá ag na leanaí. Léigh sí seo le haghaidh na leanaí. Chuidigh roinnt de na leanaí léi a 'scéalta' a léamh.

Amuigh sa chlós theastaigh ó roinnt de na leanaí a bheith ina n-imreoirí sacair ar fhoirne na hÉireann agus na Brasaíle. Rinne siad cuaillí as a gcótaí. D'iarr Liz ar na leanaí eile teacht agus tacú leis na foirne. Mhol sí dóibh táille a ghearradh ar chead isteach chuig an gcluiche. Bhain siad úsáid as clocha mar airgead agus as duilleoga mar thicéid agus d'imigh Seán agus Rianna isteach chun meirgí agus bratacha a fháil. Thug roinnt leanaí eile cathaoireacha amach agus d'eagraigh siad seastáin don lucht féachana. Bheartaigh Olivia uachtar reoite a dhíol ag an gcluiche agus bhain úsáid as píosaí páipéir mar uachtar reoite. Baineadh úsáid arís as clocha mar airgead chun na nithe seo a cheannach!

Roghnaíodh foirne agus aontaíodh ar rialacha an chluiche. Thug Liz a feadóg ar iasacht do réiteoir an chluiche, Ciara. Shéid sí an fheadóg go láidir agus thosaigh an cluiche. Scream an lucht féachana nuair a d'éirigh leis na foirne cúl a fháil agus thug tacaíocht do na himreoirí le linn an chluiche. Chroith siad na meirgí go spreagúil. Shéid an réiteoir an fheadóg ag deireadh an chluiche agus baineadh amach comhscór. Chroith an dá thaobh lámha lena chéile agus thacaigh an lucht féachana leo arís. Ar fhilleadh ar an seomra istigh dóibh, d'eagraigh Liz micreafón samhlaíoch agus chuir sí agallamh ar an dhá fhoireann. Chuir sí síneadh leis an gcomhrá seo trína tuairimí féin a chur in iúl agus trí cheisteanna a chur.

Ábhar Machnaimh: Conas is féidir liom deiseanna a sholáthar chun cur le súgradh na leanaí lasmuigh?

Eispéireas foghlama 52: Dul go dtí an fíaclóir

Téama: Cumarsáid, Aidhm 2 agus Spríoc foghlama 4

Aoisghrúpa: Leanáí

Suíomh: Rang na naíonán (bunscoil)

Baineann Iníon Ní Mhurchú, an múinteoir ranga ag rang na naíonán sóisearach agus sinsearach, úsáid as an gcúinne do shúgradh samhlaíoch chun tacú le foghlaim na leanaí ar fud théamaí *Aistear*, chomh maith le teangacha, mata, OSCE agus OSPS i *gCuraclam na Bunscoile*. Athraíonn fócas an tsúgartha gach coicís nó mar sin. Baineann na leanaí úsáid as an gcúinne chun ligean orthu go bhfuil siad ag cócaireacht nó ag bácáil nó ag tabhairt aire do leanaí óga, go bhfuil siad sa chaife, ag an dochtúir, san oifig áitiúil leasa shóisialaigh, ag an ngaráiste, sa leabharlann, i stáisiún na ngardaí, ag iascaireacht ar thrálaer, nó ag dul ar laethanta saoire. An mhí seo toisc roinnt leanaí ag léiriú spéise i gcúrsaí fiacla, bheartaigh Iníon Ní Mhurchú agus na leanaí ligean orthu go raibh siad *ag dul go dtí an fíaclóir*. Tá roinnt de na leanaí tar éis a gcéad fiacla a chailliúint agus tá roinnt eile tar éis cuairt a thabhairt ar an bhfíaclóir leo féin nó le deartháireacha nó deirfiúracha níos sine nó lena dtuismitheoirí.

Baintear úsáid as an gcúinne don súgradh samhlaíoch de réir mar a shroicheann leanaí an scoil agus ag amanna éagsúla den lá nó den tseachtain ag brath ar cad iad na gníomhaíochtaí atá ar siúl. Eagraíonn Iníon Ní Mhurchú an cúinne don súgradh samhlaíoch ionas go n-áireofaí ann ábhar súgartha iomchuí chun tacú le foghlaim agus forbairt na leanaí, lena n-áirítear scileanna litearthachta agus uimhearthachta. Mar shampla, tá teileafón agus ríomhaire ann do rúnaí an fhiaclóra. Chomh maith leis sin tá leabhar nótaí agus peann luaidhe ann chun coinní a dhéanamh agus tá leabhair agus irisleabhair ann sa seomra feithimh.

Bhí na leanaí an-sceitimíneach faoina lialann fíaclóireachta féin a chruthú. An tseachtain dár gcionn d'eagraigh agus d'atheagraigh na leanaí an lialann fíaclóireachta agus iad ag cur leis an liosta othar de réir a chéile. Uaireanta ghlac Iníon Ní Mhurchú páirt sa súgradh leis na leanaí, agus uaireanta eile bhreathnaigh sí orthu. Ó am go chéile rinne sí idirghabháil, go háirithe nuair a bhí an chuma air go raibh an súgradh ag éirí athráiteach. Uaireanta chuir sí frapaí, focal nó smaoinemh nua faoina mbráid, uaireanta eile rinne sí moladh, chuidigh sí aighneas a réiteach agus rinne sí eiseamláiriú ar ról nua. Le linn na seachtaine, ní hé amháin go raibh na leanaí ag súgradh sa spás don súgradh samhlaíoch, ach bhí comhráite ag na leanaí faoina gcúairt ar an bhfíaclóir. D'éist siad le scéalta faoin bhfíaclóir agus léigh siad leabhair iomchuí sa chúinne leabharlainne. Bhí siad ag súgradh le frapaí amháin gloiní cosanta, folcadh béil, bior fiacla, taos fiacla, cótaí bána, druileanna, lionsaí formhádúcháin, scátháin, agus instealltaí. D'imir siad cluichí amháin *Feicim le mo shúilín*, *Aimsigh na difríochtaí*, *Aimsigh an ceann cor* ag baint úsáide as pictiúir agus nithe atá bainteach leis an bhfíaclóir. Bhain formhór na leanaí úsáid as roinnt mhaith focal atá bainteach leis na bhfíaclóir. Ar an Aoine tháinig an t-altra déadliachta ón gclinic sláinte áitiúil. Bhain sí úsáid as scuab agus fiacla ollmhóra chun a mhíniú conas a scuabann tú na fiacla. Faoi dheireadh na seachtaine bhí an gnó sa lialann fíaclóireachta faoi bhláth agus bhí na leanaí ag déanamh fiacla bréige agus bhí teanntáin fiacla á dtairiscint acu.

Ábhar Machnaimh: Cé chomh minic is a bhreathnaím ar na leanaí agus a éistim leo de réir mar atá siad i mbun súgartha samhlaíoch, agus conas is féidir liom cur leis an súgradh seo?

Eispéireas foghlama 53: Aithne a chur ort

Téama: Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht, Aidhm 1 agus Sprioc foghlama 2

Aoisghrúpa: Leanáí óga

Suíomh: Sa bhaile

Bhí Meagan (5 mhí d'aois) ag luí in aice col ceathrar léi, Doireann (8 mí). Bhí an bheirt acu ar an mata agus a lán bréagán ceangailte leis an mata sin, amhail scátháin, ábhair chraptha, flapáí fabraice, agus ainmhithe ag crochadh. Léirigh Meagan do Dhoireann go raibh sí ag baint taitnimh as a bheith ina comhluadar. Shín sí amach a lámh agus chuir a méar ar chos Dhoireann. Rinne an bheirt miongháire agus thosaigh ag cur a n-áthas in iúl. Thaispeáin Niamh gnéithe éagsúla an mhata do na cailíní. Luigh sí in aice na beirte agus bhrúigh cnaipí chun fuaimeanna ainmhithe a chlos. Spreag sí na cailíní le hábhair éagsúla a bhrath. Rug sí greim ar a lámha chun cuidiú leo na crothla a úsáid. Nuair ba léir go raibh spéis caillte ag na cailíní sna nithe sin thosaigh sí ag casadh amhráin dóibh *Cuimil do bhosa* ag baint úsáide as gníomhaíochtaí leis an mbeirt. Chuir na cailíní in iúl di gur thaitin go mór leo an chuimilt óna méar ar bhosa a lámh de réir mar a bhí an t-amhrán á chasadh aici. Shín Doireann amach a lámh cúpla uair ag iarraidh go ndéanfaí arís agus arís eile é. Tar éis an amhráin shín Niamh a méar i dtreo éadaí agus codanna an choirp ag cur síos orthu. *Tá stocáí bána ar Dhoireann, tá stocáí gorma ar Meagan. Tá Doireann ag cur a lámhe go deas séimh ar mhéara Meagan. An dtaitníonn sin leat Meagan? Measaim go dtaitníonn.* Agus mar sin de leis an Taiscéalaíocht.

Ábhar Machnaimh: Conas is féidir liom cuidiú leis na leanáí idirghníomhú lena chéile agus tuilleadh a fhoghlaim faoina chéile trí mheán an tsúgartha?

Eispéireas foghlama 54: Is breá linn capaill, mar sin bíodh cairdeas eadrainn

Téama: Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht, Aidhm 2 agus Sprioc foghlama 5

Aoisghrúpa: Mamailínigh

Suíomh: Seisiún naíonra

Thosaigh Bernadette, leanbh ón Lucht Siúil (2 bhliain agus 10 mí d'aois) sa ghrúpa súgartha i lár na bliana. Tá capaill ag a teaghlach agus téann siad chuig aonaigh ar fud na tíre. Mar chuid den chruinniú foirne coicísíúil phléigh an fhoireann conas a d'fhéadfaí cuidiú le Bernadette an t-aistriú a dhéanamh chuig an ngrúpa súgartha. D'aontaigh siad póstaer de chapail agus d'aonaigh a fháil agus iad a chur ar taispeánt ar na ballaí. Chomh maith leis sin d'iarr siad ar an ionad oiliúna áitiúil leantóir beag a dhéanamh agus samhail de láithreán stad chun cur sa spás don súgradh samhlaíoch. Chuir siad tuilleadh capall leis an bhfeirm bheag bhréige.

Is breá le Michael (3 bliana d'aois) a bhfuil cónaí air ar fheirm, gach ní a bhaineann le feirmeoireacht – ainmnithe, tarracóirí agus leabhair i dtaobh feirmeoireachta. Caitheann Michael seisiún fhada gach lá ag cur na feirme in eagar agus ag súgradh léi. Socraíonn sé na geataí leis na ba a choinneáil istigh agus cinntíonn sé go bhfuil uisce ag na hainmhithe. Is léiriú an súgradh seo ar nithe san fhíorshaol is breá leis a dhéanamh lena Mhamáí agus a Dhaidí a oibríonn ar na bhfeirm. Thaitin le Michael go raibh capaill sa bhreis anois san fheirm bhréige. Thaitin le Bernadette seasamh ina chónagar agus breathnú ar Michael agus é ag súgradh. Go minic shuigh sí in aice leis, agus páirt á ghlacadh aici sa súgradh mar bhreathnú. Chonaic an fhoireann a raibh ag tarlú.

Tar éis cúpla lá agus le spreagadh ó Nóra, stiúrthóir an ghrúpa súgartha, chinn Bernadette páirt a ghlacadh le Michael agus súgradh leis na capaill. Thosaigh caidreamh eatarthu. Thacaigh Nóra leis seo agus d'iarr orthu nithe a dhéanamh cosúil le glanadh suas lena chéile agus súgradh lasmuigh lena

chéile. Is breá leo cluichí a imirt a bhaineann le capaill. Is breá le Bernadette seo agus go minic téann sí chun a Daid a fheiceáil i rásaí ar a gcapall féin. Uaireanta ligeann Michael air gurb é síúd an capall agus gurb í Bernadette a hathair agus í ag marcaíocht ar an gcapall. Deir Bernadette giddy-up leis an gcapall. Ó am go chéile úsáideann Bernadette focail 'Caintise' fad is atá sí ag súgradh. Tá suim ag Nora tuilleadh a fháil amach faoi seo ó thuismitheoirí Bernadette. Ag an gcéad chruinniú foirne eile molfaidh sí dá comhghleacaithe go bhfoghlaiméoidís agus go n-úsáidfidís roinnt focal Caintise chun cuidiú le Bernadette bheith níos sona compordaí sa ghrúpa súgartha. Chuideodh sé seo leis na leanaí eile tuilleadh a fhoghlaim faoi shaol an Lucht Siúil.

?

Ábhar Machnaimh: An léiriú maith na frapaí súgartha i mo shuíomh ar chultúir agus ar chúlraí na leanaí?

Eispéireas foghlama 55: Cumhacht an cheoil agus na scéalaíochta

Téama: *Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht, Aidhm 3 agus Sprioc foghlama 4*

Aoisghrúpa: Leanáí

Suíomh: Cúram lae lánaimseartha agus páirtaimseartha (creis)

Tá siondróm Down ag Abi (beagnach 4 bliana d'aois) agus freastalaíonn sí ar chreis áitiúil. Baineann an fhoireann an-úsáid as ceol i rith an lae. Casann siad cantaireacht speisialta chun an t-aistriú ó ghníomhaíocht amháin go gníomhaíocht eile a éascú agus baineann siad úsáid as amhráin fhuinniúla chun leibhéil fuinnimh a ardú, go háirithe sa tráthnóna. Thug Mella, an stiúrthóir seomra, faoi deara gur fhreagair Abi go dearfach do cheol. Cuidíonn Abi go fuinniúil leis an nglanadh suas nuair a chasann siad amhrán an ghlanta suas. Is breá léi nuair a chasann siad amhrán na fáilte, *Dia duit Abi, conas atá tú inniu?* (ag dul tríd ainmneacha na leanaí go léir). Déanann sí miongháire nuair a úsáidtear a hainm.

Is breá le Abi go háirithe é nuair a chásann siad an t-amhrán, *Rólaí polaí* - éiríonn sí an-bheoga agus inspreagtha. Chomh math leis sin úsáideann Mella a lán den teanga súgartha agus cuidíonn le hAbi agus leis na leanaí eile le forbairt a dteanga. Imríonn siad cluichí rannaireachta agus déanann Abi gáire nuair a chruthaíonn a cairde scéalta grinn agus focail raiméise. Is breá léi freisin casfhocail agus rabhlóga.

Baineann Mella úsáid as scéalaíocht chruthaitheach chun focail agus smaointe nua a chur faoi bhráid na leanaí. Caitheann sí hata agus clóca speisialta scéalaíochta chun cuidiú le gach duine a bheith sa giúmar ceart don scéalaíocht. Suíonn na leanaí ar phónaireáin. Uaireanta baineann Mella úsáid as ceol don scéalaíocht. Déanann sí iarracht píosaí ceoil a mheaitseáil le scéalta. Is breá le Abi an chuid seo.

Le cúnaimh ó na leanaí agus a dteaghlaigh chruthaigh Mella réimse frapaí a chuir sí i mála scéalaíochta chun na scéalta a thabhairt chun beatha. Mar shampla, sa mhála (clúdach piliúir ildaite) d'fhéadfadh ceithre nó cúig cinn de fhrapaí a bheith ann - frapaí atá bainteach leis an scéal. Ina measc bheadh figiúirí ar scála beag, figiúirí iompair agus ainmhithe, torthaí, pictiúir de charactair agus a n-ainmneacha scríofa faoina mbun, príomhfhocail scríofa i gcló mór, maisc ag léiriú mothúcháin éagsúla, bábóg óg nó teidí, hata, bróga, píosaí éadaigh, cineálacha éagsúla bia, tóirse, steiteascóp, eochracha, fón póca, boinn airgid, grianghraif, bréagáin amhail puipéad de mhadra rua nó figiúr cairtchláir, glasraí amhail tornapa don scéal, *An Tornapa Ollmhór*. Níl teorainn leis an liosta frapaí a d'fhéadfaí a úsáid! Déanann Mella a dícheall leabhar fíorasach a úsáid a bhaineann leis an scéal. Uaireanta úsáideann sí scéalta mar

gheall ar an tír ina bhfuil an scéal suite, uaireanta scéal i dtaobh na garraíodóireachta, uaireanta scéal mar gheall ar spóirt agus ar ainmhithe. Is cuidiú mór í leabharlannaí áitiúil Mella nuair a bhíonn leabhair á lorg aici. Bíonn Abi i gcónaí saite i ngach scéal a insíonn Mella agus bíonn sí i gcónaí ag iarraidh a fháil amach cathain a chuirfidh Mella an chéad scéal eile ar fáil!

?

Ábhar Machnaimh: Cad iad na frapaí súgartha is féidir liom a úsáid chun scéalta a thabhairt chun beatha?

Eispéireas foghlama 56: Am do scéal**Téama: Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht, Aidhm 4 agus Sprioc foghlama 5****Aoisghrúpa: Leanaí****Suíomh: Rang na naíonán (bunscoil)**

Bhí rang na naíonán sinsearach, ina raibh 28 buachaill, á n-ullmhú féin d'am scéalaíochta. Shocraigh siad isteach ar na mataí ag cúl an tseomra ranga in aice an spás leabharlainne. Chuir an múinteoir a hata scéalaíochta air agus bhí roinnt frapaí in aice leis chun cuidiú leis an scéal *Jack agus an Gas Pónaire* a insint. Léigh sé an scéal dóibh le cúnaimh ó roinnt de na buachaillí a roghnaigh róil éagsúla sa scéal.

Le linn am plé d'fhiafraigh an tUasal Ó Dónaill de na buachaillí cur síos a dhéanamh ar na carachtair éagsúla sa scéal. Chuir sé roinnt ceisteanna orthu amhail: *An raibh sé ceart gur sheol máthar Jack é leis féin chun an bhó a dhíol? An raibh sé ceart do Jack nithe a ghoid ón bhfathach?* D'eascair roinnt comhráite suimiúla as an bplé seo. Níos déanaí an lá sin d'imir na buachaillí cluichí le focail thábhachtacha ón scéal. Is breá leo seo a dhéanamh go háirithe focail raiméise a chruthú.

Tháinig an tUasal Ó Dónaill ar ais chuig an scéal an lá dár gcionn agus d'iarr orthu deirí eile a chumadh don scéal. Níos déanaí le linn am drámaíochta rinne na buachaillí aisteoireacht ar an scéal *Jack agus an Gas Pónaire*. Chuir siad deirí nua leis mar shampla cairdeas á dhéanamh idir Jack agus an fathach, Jack ag díol na bó agus a lán airgid á fháil aige air sin, Jack ag fágáil baile agus gan an t-airgead á thabhairt dá mháthair, na gardaí ag gabháil Jack agus iad á thabhairt chuig stáisiún na nGardaí, príomhoide na scoile ag gloch ar mháthair Jack chun a fháil amach cén fáth nach bhfuil sé ag freastal ar scoil. Thóg an múinteoir ar a gcuid smaointe agus chuidigh leo a scéalta féin a fhorbairt. Thar an gcéad dá lá eile, ag obair i mbeirteanna, scríobh na buachaillí a scéalta féin faoi Jack. Bhain siad úsáid as focail ón gclár bán bunaithe ar an bplé acu agus bhain siad úsáid as a litriú féin ar fhocail. Chuir na leanaí a gcuid líníochtaí féin leis an scéal. Mhol an tUasal Ó Dónaill do na buachaillí go bhféadfaidís na leathanaigh a ghreamú le chéile agus leabhar a chruthú ar a gcuirfidís a n-ainmneacha mar údair agus maisitheoirí leabhar. Chuir siad isteach uimhreacha leathanaigh agus fiú amháin cóid ISBN! An tseachtain dár gcionn thug na buachaillí cuairt ar sheomra ranga na naíonán sóisearach chun léamh do na leanaí i ngrúpaí beaga. Fuair na tuismitheoirí an deis na leabhair a léamh nuair a thug siad na buachaillí ar scoil an lá dár gcionn nó nuair a bhí na buachaillí á mbailiú acu.

Ábhar Machnaimh: *Conas is féidir liom scéalaíocht a úsáid chun scileanna smaointeoireachta ardoird a chothú?*

Conclúid

Féadfaidh súgradh a bheith taitneamhach agus a bheith dúshlánach do dhaoine fásta agus do leanaí araon. Trí chuidiú le leanaí páirt a ghlacadh i gcineálacha éagsúla súgartha ina n-aonar agus le daoine eile, agus trí thimpeallacht súgartha le hacmhainní maithe ann a sholáthar laistigh agus lasmuigh, is féidir le daoine fásta na deiseanna foghlama a chuireann an súgradh ar fáil a shaibhriú.